

Zaman artık Turhan'a çalışıyor

METİN CELÂL
metincelal@gmail.com

Retrospektif, bir sanatçının kariyeri boyunca yaratmış olduğu eserlerden derlenmiş sergilere deniyor. **Yapı Kredi Kültür Sanat**'taki 'Turhan Selçuk Retrospektifi' sergisine girerken bu sözcüğü düşünüyordum. Retrospektif bir sergi düzenlemek, konu aldığı sanatçının kariyerinin uzunluğu, çeşitliliğiyle birlikte kolay veya zordur. **Serginin** doyuruculuğunu da yine bu kariyer ve çeşitlilik belirler.

Turhan Selçuk, karikatür denildiğinde hemen aklımıza gelen bir ad. Turhan Selçuk denilince de ölümsüz çizgi roman kahramanı Abdülcanbaz'ı anımsıyoruz. 1940'lerden başlayıp 2010'a, ölümüne dek süren, 70 yıllık çok büyük bir verim. İlk karikatürü Adana Erkek Lisesi'nde okurken, 23 Ocak 1941'de Adana'da Türk Sözü gazetesinde yayımlanmış. İstanbul'da üniversite öğrenciliği sırasında profesyonel olmuş, sürekli çizmeye başlamış. Günlük gazeteler ve dergilerde yayımlanan, **kitaplaşan** karikatürleri ve çizgi romanlarının dev bir arşiv oluşturduğunu biliyoruz. Üstelik bu arşiv her **sanatçıya** nasip olmayacak şekilde çok iyi korunmuş, bugüne ulaşmış.

Retrospektif sergi düzenlemek hem kolaydır hem zordur demiştim. Retrospektifi yapılacak sanatçının elde az çalışması varsa bu iş zordur, doyurucu bir sergi çıkmaz ortaya. **Sanatçının** her döneminden çok ürün varsa yine zordur, çok seçmek, çok elemek zorunda kalır küratör. Turhan Selçuk için ikinci durum söz konusu, elde çok malzeme var. Doğru bir seçme yapıp **sanatçının** verimini bütünlüklü olarak yansıtmak kolay değil. Bu

Yapı Kredi Kültür Sanat'taki 'Turhan Selçuk Retrospektifi', efsane çizerin sanat yaşamını yansıtan görkemli ve başarılı bir sergi. Güncele, günlük olaylara dayalı karikatürler yapsa da Turhan Selçuk'un oldukça kalıcı eserler verdiğini görüyorsunuz. Kardeşi İlhan Selçuk'un dediği gibi 'Zaman artık Turhan'a çalışıyor'.

işin başarılı olduğunu peşin olarak söylemeliyim. Turhan Selçuk'un sanat yaşamını yansıtan görkemli ve başarılı bir retrospektif çıkmış ortaya.

Yapı Kredi Kültür Sanat'taki sergiyi hazırlayan **Veysel Uğurlu**, uzun zaman Turhan Selçuk'la aynı gazetede, Cumhuriyet'te çalışmış iki usta karikatüristin, Semih Poroy ve Behiç Ak'ın desteğini almış. Poroy ve Ak **serginin** oluşturulmasına katkıda bulunmakla kalmamış, 'Turhan Selçuk Retrospektifi' adlı dev **kitapta** da yazılarıyla yer almışlar. Turhan Selçuk'un **sanatı** hakkında önemli analizler yapmışlar. **Dev kitap** diyorum, çünkü bu çalışma sergi kataloğu gibi sunulsa da **Yapı Kredi Kültür Sanat**'ın her **sergisinde** olduğu gibi kalıcı, büyük bir çalışma. **Sergiler** bitiyor, **kitaplar** kalıyor. Sürekli başvuru kaynağı olarak kullanıyoruz.

'Turhan Selçuk Retrospektifi' kitabında editör Murat Yalçın'ın sunuşundan sonra Semih Poroy ve Behiç Ak'la birlikte Füzuran, İlhan Selçuk ve Turhan Selçuk'un yazıları, Turhan Selçuk'un biyografisi, Aşlı Selçuk'un derlediği Turhan Selçuk'un karikatür üzerine düşünceleri de yer alıyor.

Füzuran, 'birinci dereceden tanık' olarak sanıyorum ilk kez Turhan Selçuk hakkında yazıyor. Yazıda altı çizilecek birçok cümle var. Füzuran, Turhan Selçuk'un **sanat anlayışını** anlatmakla kalmıyor, onun çalışma koşullarına da değiniyor,

en önemlisi de pek üzerinde durulmayan dünyaya açılışını, yabancı gazete ve dergilerde karikatürlerinin yayımlandığını da anımsatıyor.

Sergiyi gezerken Füzuran'ın yazısında sözünü ettiği çalışma masasını, onun yalnızlığını görüp Füzuran'ın gözlem gücünü bir kez daha takdir ediyoruz. Üzerinde sadece bir tomar kâğıt ve küçük çini mürekkebi var masanın, tıpkı Turhan Selçuk'un çizimleri gibi oldukça sade ve anlamlı. Füzuran'ın yazdığı gibi "Duru, açık, yalın sanat; tıpkı sanatçının kimliği gibi." **Yapı Kredi Kültür Sanat**'ın iki katına yayılan retrospektifi gezerken yine Füzuran'ın cümlelerine hak veriyorum. "İnsanı mahkûm edebilecek hiçbir ahlaki bozulmaya, eyleme karşı çıkmadan yapamıyor, özgürlük, eşitlik, adalet onun varoluşunu anlatan en güçlü sözcükler."

Turhan Selçuk, karikatürlerine yansıttığı olaylara bu insani perspektifle bakmış. Bakış açısını da "Toplumları, kişileri oldukları gibi görmek, ilişkilerini, yanlışlarını gerçeklerden uzaklaşmadan değerlendirdikten sonra eleştirmek" diye ifade ediyor. **Sergiyi** ve kitaba baktığımızda bu düşüncesini **sanatına** başarıyla yansıttığını fark ediyorsunuz. Üstelik ağırlık olarak gazete, dergi karikatürü gibi güncel, günlük olaylara dayalı yani geçici bir türde ürünler ortaya koymasına rağmen Turhan Selçuk'un oldukça kalıcı eserler verdiğini görüyorsunuz. Kardeşi

İlhan Selçuk'un dediği gibi "Zaman, artık Turhan'a çalışıyor".

Turhan Selçuk'un karikatürlerinin eskimemesinde, kalıcılığında iki unsur etkili sanıyorum. İlki, tarih tekrarı ediyor. **Sergiyi** izleyen farklı kişilerden aynı cümleyi duydum: "Hiçbir şey değişmemiş!" Turhan Selçuk da bunun bilincinde. "Siyaset ne kadar değişik görünürse görünsün birbirine benzer olayların periyodik devamıdır, pekâlâ zamana dayanacak karikatürler çizmek olasıdır" demiş, haklı çıkmış.

İkinci unsur Turhan Selçuk'un **sanat** gücü, karikatür anlayışı. 40'lı yıllardan başlayarak Semih Balcıoğlu, Mim Uykusuz, Eflatun Nuri, Ali Ulvi, Oğuz Aral, Tonguç Yaşar gibi adlarla birlikte Türk karikatüründe büyük bir yenilenmeyi başlatmış. Çizginin ağırlığını artırıp yazıyı azaltarak, hatta tamamen kaldırarak yeni ve modern bir karikatür anlayışı geliştirmişler. Üstelik hemen hepsi kendilerine has üsluplarını oluşturup farklılaşarak başarılmış bu işi. Turhan Selçuk'un karikatürlerini nerede görseniz hemen tanıyorsunuz, o kadar kendine has bir çizgi ve ifade etme anlayışı var.

Abdülcanbaz, Turhan Selçuk'un farklılığının çizgi romandaki somut örneğidir. Behiç Ak'ın dediği gibi "Turhan ancak tek karelik bir desende var olabilecek özgünlükte çizgileriyle resimli roman yapmaya girişmiş" ve "Başladığı günden itibaren klasik kabul edilen bir resimli roman ortaya çıkmıştır".

Yapı Kredi Kültür Sanat'taki 'Turhan Selçuk Retrospektifi' karikatürün büyük ustasının **sanatını** bütünüyle görmek ve kavramak için önemli bir fırsat.

Sergi 9 Ağustos 2019'a kadar sürecektir. Kitabı da **kitapçılarda**.